

ẢNH HƯỞNG CỦA BẠO LỰC GIA ĐÌNH ĐẾN VIỆC HÌNH THÀNH NHÂN CÁCH CỦA TRẺ EM

• Trần Thị Ánh Tuyết^(*)

Tóm tắt

Bạo lực gia đình đã và đang xảy ra khắp các quốc gia trên thế giới. Việt Nam cũng là một trong những quốc gia có những hành vi bạo lực gia đình khá phức tạp diễn ra từ thành thị đến nông thôn, từ gia đình có hoàn cảnh kinh tế và học vấn cao đến gia đình nghèo khó, học vấn thấp. Nạn nhân bị bạo hành chủ yếu là phụ nữ và trẻ em. Trong phạm vi bài viết này, tác giả đề cập đến thực trạng của bạo lực gia đình hiện nay, đồng thời chỉ ra những ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến việc hình thành nhân cách của trẻ. Từ đó nhấn mạnh đến vai trò của công tác xã hội trong việc phòng, chống bạo lực gia đình.

Từ khóa: Bạo lực gia đình, trẻ em bị bạo lực gia đình, nhân cách của trẻ, ảnh hưởng bạo lực gia đình.

1. Đặt vấn đề

Gia đình là “hạt nhân” của xã hội, gia đình hạnh phúc thì xã hội sẽ văn minh. Gia đình hạnh phúc là ở đó mỗi cá nhân đều có được những điều kiện sống đầy đủ cả về vật chất lẫn tinh thần. Đối với trẻ em, gia đình là nơi nương tựa vững chắc nhất trong những năm tháng đầu đời. Được sống cùng cha mẹ và những người ruột thịt khác, được hưởng tình yêu thương cũng như sự chăm sóc về vật chất và tinh thần là quyền chính đáng của mọi trẻ. Khi lớn lên, trẻ được chăm sóc cẩn thận sẽ có sức khỏe, nhận thức tốt và sống một cuộc sống hữu ích cho gia đình và xã hội. Những áp lực về cuộc sống thường ngày khiến cho con người ta thay đổi cả về tâm lý lẫn hành động, đó là nguyên nhân cơ bản dẫn đến bạo lực gia đình. Nạn nhân của bạo lực gia đình chủ yếu là phụ nữ và trẻ em. Trẻ em là nhóm người yếu đuối và dễ bị tổn thương nhất trong gia đình. Trẻ em bị bạo lực không chỉ ảnh hưởng tới hiện tại mà còn ảnh hưởng tới tương lai.

Theo quan niệm của Nho giáo, cha mẹ có quyền “dạy con từ thuở còn thơ” bằng mọi hình thức kể cả roi vọt. Dân gian có câu rằng “yêu thì cho vọt” và cho rằng đó là cách giáo dục hiệu quả nhất để cho con trưởng thành nên người. Cho đến nay, nhiều cha mẹ vẫn coi việc hành hạ, đánh đập hoặc sử dụng các hình phạt đối với trẻ là quyền của họ. Chỉ có những vụ việc quá nghiêm trọng gây thương tật hoặc làm chết trẻ thì mới bị luật pháp trừng trị. Tuy nhiên không phải lúc nào sự can thiệp của luật pháp cũng xử đúng người, đúng tội. Vì vậy, để ngăn chặn bạo lực gia đình ngoài trách nhiệm của gia đình và xã hội thì vai trò của

công tác xã hội (CTXH) rất quan trọng trong việc định hướng cho những người làm cha làm mẹ có cách giáo dục con phù hợp và có cuộc sống gia đình luôn hòa thuận để tránh ảnh hưởng đến quá trình phát triển nhân cách của trẻ.

2. Thực trạng bạo lực gia đình hiện nay

Bạo lực gia đình là vấn nạn của xã hội, đã để lại nhiều hậu quả nghiêm trọng, đặc biệt là đối với trẻ em. Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều sự quan tâm tới việc phòng, chống bạo lực gia đình và đã ban hành nhiều đạo luật như: Hiến pháp, Luật Hôn nhân và gia đình, Luật Bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em, Bộ luật Dân sự... và đặc biệt Luật phòng, chống bạo lực gia đình năm 2007. Những văn bản này đã tạo ra nhiều chuyển biến tích cực trong lĩnh vực phòng, chống bạo lực gia đình. Tuy nhiên, trong quá trình thực thi còn nhiều vấn đề bất cập cho nên tình trạng bạo lực gia đình vẫn còn diễn ra ngày càng nhiều và phức tạp.

Ở Việt Nam, tình trạng bạo lực gia đình, đặc biệt là bạo lực đối với phụ nữ và trẻ em ngày càng trở nên nghiêm trọng. Theo báo cáo của Bộ Công an, trên cả nước cứ khoảng 2 đến 3 ngày lại có một người bị giết có liên quan đến bạo lực gia đình. Thống kê của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch cho thấy từ năm 2009 đến 2012 cả nước có 178.847 vụ bạo lực gia đình. Trong đó, bạo lực gia đình với phụ nữ là 106.520 vụ, bạo lực gia đình với trẻ em là 23.346 vụ, bạo lực với người cao tuổi là 16.148 vụ. Tại tỉnh Quảng Bình, theo báo cáo tổng hợp thông tin về gia đình và phòng chống bạo lực gia đình năm 2012 thì tổng số vụ bạo lực gia đình là 449 vụ, năm 2013 là 576 vụ và năm 2014 là 299 vụ. Các trường hợp bạo lực gia đình chủ yếu là do nam giới gây ra, trong đó phần lớn nạn nhân là nữ ở độ tuổi

^(*) Trường Đại học Quảng Bình.

từ 16 - 59 tuổi (năm 2014 chiếm 60,4%) và trẻ em dưới 16 tuổi (năm 2014 chiếm 35,1%).

Theo thống kê của Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, trong vòng 3 năm trở lại đây, mỗi năm Việt Nam có gần 4.000 trẻ em bị bạo hành. Tuy nhiên, đây chỉ là số vụ có trình báo, còn thực tế là bao nhiêu thì chưa có số liệu thống kê đầy đủ. Kết quả khảo sát gần đây khẳng định có trên 74% trẻ em từ 2 đến 14 tuổi ít nhất đã 1 lần bị bạo lực gia đình. Tại tỉnh Quảng Bình, từ kết quả điều tra của chúng tôi về tình trạng bạo lực của bố đối với con cho thấy có 79,4% các em được hỏi đã khẳng định mình đã từng là nạn nhân của bạo lực từ bố. Hành vi bạo lực gia đình đối với con phổ biến nhất là la mắng, chửi bới, lăng mạ, sỉ nhục làm cho sợ hãi hoặc dọa nạt (73,5%), tiếp đến là dùng tay chân đánh đập (61,7%), dùng đồ vật để tấn công (47%), bỏ đói (17,6%), đuổi ra khỏi nhà (14,7%), bắt làm việc nặng để kiếm tiền (20,5%), cấm các em tham gia các hoạt động đoàn thể xã hội. Như vậy, kết quả cho thấy có nhiều hình thức bạo lực của bố đối với con, trong đó bạo lực tinh thần là cao nhất, tiếp đến là bạo lực thể chất và bạo lực kinh tế. Qua nghiên cứu cho thấy hậu quả của hành vi bạo lực rất nghiêm trọng, bạo lực thể chất bị bầm tím, xây xát trên cơ thể chiếm 20,5% trường hợp; có 11,7% trường hợp bị gãy tay, chảy máu đầu; nhiều em bị suy nhược, gây ốm vì bị những đau đớn về thể xác và tâm hồn, ảnh hưởng nặng nề nhất đối với các em là khủng hoảng tinh thần (79,4%); học tập giảm sút (73,5%). Điều đáng lo ngại là có 67,6% em cảm thấy mình trở nên hung dữ và thích gây bạo lực với người khác. Sống trong tình trạng bị bố chửi mắng, quát tháo, đánh đập nhiều em muốn bỏ nhà ra đi (41,1%); nhiều em nghiện bia rượu (8,8%); nghiện trò chơi điện tử (23,5%) và nhiều trường hợp buồn chán theo bạn bè xấu và các em đã có hành vi vi phạm pháp luật (5,9%), thậm chí có em muốn tự tử để giải thoát. Đây chính là vấn đề cần gia đình và xã hội quan tâm để có cách giảm thiểu tình trạng bạo lực gia đình xảy ra.

3. Ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến nhân cách của trẻ

Nhân cách là tổ hợp thái độ, thuộc tính riêng trong quá trình hoạt động của con người với tự nhiên, xã hội và bản thân, là toàn bộ những năng lực và phẩm chất xã hội - sinh lý - tâm lý của cá nhân tạo thành một chỉnh thể đóng vai trò chủ thể tự ý thức,

tự đánh giá, tự khẳng định, tự điều chỉnh mọi hoạt động của mình. Nhân cách được hình thành và phát triển qua một quá trình lâu dài. Tuy nhiên, giai đoạn trẻ em được coi là giai đoạn quan trọng và có tính chất quyết định. Trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách, bạo lực gia đình đã tác động xấu đến nhận thức, tâm lý, quá trình phát triển thể lực, trí tuệ của trẻ em. Sự tác động này được thể hiện rõ ở trong hai hình thức bạo lực, thứ nhất bạo lực giữa bố đối với mẹ, thứ hai là giữa bố mẹ đối với con.

Thứ nhất, khi đưa trẻ lớn lên trong một gia đình không có tình yêu thương, hạnh phúc thì trẻ em không có đủ điều kiện tốt để phát triển cả thể chất và tinh thần. Khi các em chứng kiến sự bạo lực của bố đối với mẹ, chúng sẽ cảm thấy sợ hãi, lo lắng, hoang mang hoặc trở nên lầm lì, sống xa lánh với những người khác. Các em chứng kiến cảnh bạo lực trong gia đình quá nhiều lần dẫn đến sự chán nản, mất niềm tin đối với bố mẹ, không cảm nhận được giá trị cuộc sống của gia đình. Gia đình là cái nôi đầu tiên để các em hình thành nên nhân cách, là nơi để các em bày tỏ những cảm xúc, thể hiện tình yêu thương và là nơi để các em có điểm tựa vững chắc về tinh thần. Việc các em luôn chứng kiến những lời nói thô bạo, những hành động bạo lực của các thành viên trong gia đình đã khiến cho các em có những suy nghĩ lệch lạc, có những hành vi không đúng với chuẩn mực đạo đức. Kết quả điều tra của chúng tôi trên địa bàn tỉnh Quảng Bình cho thấy có 23,3% phụ nữ được hỏi cho biết: con cái họ bị khủng hoảng tinh thần, trong đó có 25,4% trường hợp bị ảnh hưởng đến sự phát triển tâm sinh lý, 5,8% bỏ học đi lang lang, học tập sa sút chiếm 15,8%. Điều đáng lo ngại nhất là các em do buồn chán vì thường xuyên chứng kiến cảnh bố bạo lực mẹ nên các em đã đi lang thang và sa vào các tệ nạn xã hội như nghiện game, uống bia rượu, nghiện ma túy, cờ bạc. Đây là hậu quả vô cùng nguy hiểm đối với gia đình và xã hội.

Thứ hai, khi con cái làm điều gì sai hoặc không làm bố mẹ vừa lòng thì bố mẹ có những hình thức giáo dục không đúng đã vô tình làm cho các em bị ảnh hưởng đến quá trình phát triển cả thể chất lẫn tinh thần. Nhiều bố mẹ dạy con theo suy nghĩ của ngày xưa “thương cho roi cho vọt, ghét cho ngọt cho bùi” đã gây cho các em những tổn thương về thể xác cũng như ảnh hưởng không nhỏ đến tinh thần của các em. Trẻ luôn sống trong tình trạng lo sợ, đau

buồn, chán nản rồi thậm chí các em có những hành vi hung dữ đối với người khác. Không chỉ bạo lực thể chất mà bạo lực tinh thần cũng gây ảnh hưởng không ít đến nhân cách của trẻ. Những lời chửi mắng thô bạo cũng khiến các em khiếp sợ, hoang mang và ngược lại có nhiều em lại học những lời nói, cách cư xử từ bố mẹ. Nhiều em gái bị bố bạo lực và chứng kiến cảnh bố bạo lực mẹ nên các em đã có suy nghĩ rằng phụ nữ chân yếu tay mềm nên dễ bị bạo lực. Từ đó các em có cách ứng xử như con trai, bướng bỉnh và hung dữ để tìm cách bảo vệ bản thân.

Trẻ em sống trong hoàn cảnh gia đình thường xuyên bị bạo lực sẽ ảnh hưởng lớn đến việc giáo dục con cái của cha mẹ, ảnh hưởng đến tương lai và tính cách của trẻ.

Ảnh hưởng đến việc giáo dục con cái: Con cái thường học theo tấm gương của cha mẹ, ảnh hưởng của bố mẹ đối với trẻ là rất lớn, muốn giáo dục trẻ thì cha mẹ phải luôn là tấm gương sáng về phẩm chất và hành vi. Những hành vi sai trái, những hành động bạo lực hay những lời mắng chửi thậm tệ đều có ảnh hưởng lớn đến việc giáo dục trẻ. Trẻ có thể học theo những hành vi đó của bố mẹ hoặc bố mẹ đã làm mất uy tín của mình với trẻ khi trẻ chứng kiến hành vi bạo lực của bố mẹ. Như vậy bố mẹ sẽ không giáo dục được cho con những phẩm chất tốt khi trẻ đã từng chứng kiến bạo lực gia đình.

Ảnh hưởng đến tương lai và tính cách của trẻ: Khi tận mắt chứng kiến bạo lực gia đình ánh mắt của trẻ không còn ngây thơ trong sáng. Di chứng của bạo lực gia đình đã in sâu vào tiềm thức và điều khiển hành vi của trẻ. Thực tế cho thấy nhiều trẻ phạm tội là do ảnh hưởng của việc chứng kiến hành vi bạo lực gia đình. Những hình ảnh bạo lực gia đình trở thành một vết thương khó phai mờ trong trí não trẻ. Khi trưởng thành, chúng khó hoà nhập với cuộc sống, dễ bị căng thẳng thần kinh, dễ bị kích động bạo lực hoặc bị trầm uất. Những bé trai dần dần sẽ hình thành nhận thức rằng làm đàn ông có quyền đánh đập phụ nữ và rồi khi trở thành chồng cũng có cách ứng xử như vậy đối với vợ. Với các bé gái, chứng kiến cảnh mẹ bị bố mắng chửi, đánh đập thì có thể sau này sẽ cam chịu cảnh bạo lực hoặc ác cảm với đàn ông. Bạo hành cũng ảnh hưởng đến sự thành công trong tương lai của trẻ. Trước hết, những cách giáo dục phản giáo dục, giáo dục sai phương pháp là một tác nhân quan trọng khiến trẻ không thích đến trường, không thích đi học. Khi không thích học,

trẻ không thể tiếp thu kiến thức. Học kém, bị điểm thấp, bị trách phạt từ gia đình và nhà trường, trẻ trở nên kém tự tin, dần dần đến u lì, mù mị đầu óc, dễ bị những cám dỗ bên ngoài ảnh hưởng đến như: kết bè đảng với những đứa trẻ giống mình, bỏ nhà đi lang thang và sa vào các tệ nạn xã hội.

4. Vai trò của CTXH trong việc phòng chống bạo lực gia đình

Bạo lực gia đình xảy ra ngày càng nhiều và nghiêm trọng không những làm ảnh hưởng lớn đến hạnh phúc gia đình và trật tự xã hội, mà còn ảnh hưởng không nhỏ đến quá trình hình thành và phát triển nhân cách của trẻ. Ngoài trách nhiệm của gia đình, bản thân của người bị bạo lực và xã hội thì vai trò của CTXH không thể thiếu trong việc trang bị cho các thành viên trong gia đình những kiến thức và kỹ năng cần thiết để phòng và ứng phó với bạo lực gia đình.

Thứ nhất, CTXH luôn coi trọng và hướng đến việc phòng ngừa bạo lực gia đình thông qua nhiều hình thức khác nhau như: tham vấn, mở các lớp tập huấn tại cộng đồng về kiến thức bình đẳng giới, bạo lực gia đình... Nội dung tập huấn hướng đến việc xóa bỏ những rào cản của tư tưởng lạc hậu: “vạch áo cho người xem lưng”, “đẹp phô ra, xấu xa đậy lại”, “thương cho roi, cho vọt, ghét cho ngọt cho ngào”... Xóa bỏ định kiến: vợ là người nội trợ trong gia đình, chăm sóc chồng con và phải phục tùng chồng,... Để từ đó giúp đỡ những cá nhân có nguy cơ bị bạo lực lên tiếng, có kiến thức và các kỹ năng cần thiết để tránh tình trạng bị bạo lực gia đình xảy ra. Đồng thời giúp cho bố mẹ có cái nhìn sâu rộng và đúng đắn hơn trong việc giáo dục con cái để tránh ảnh hưởng đến quá trình phát triển nhân cách của trẻ.

Thứ hai, trong trường hợp đã xảy ra bạo lực gia đình, nhân viên CTXH trực tiếp làm việc với nạn nhân bị bạo lực, giúp họ nhận ra nguyên nhân và những nguy cơ bạo lực gia đình. Nhân viên CTXH gặp gỡ người thân, cộng đồng và chính quyền để kêu gọi sự trợ giúp và giải quyết những hành vi gây ra bạo lực nhằm ngăn chặn tình trạng bạo lực gia đình tiếp tục xảy ra. Ngoài ra, nhân viên CTXH bằng các kiến thức và kỹ năng của mình trợ giúp nạn nhân xóa bỏ những mặc cảm tự ti, khôi phục sự tổn thương tinh thần, xóa bỏ những nỗi đau buồn, phục hồi sức khỏe và lên tiếng để yêu cầu cộng đồng và cơ quan có thẩm quyền trợ giúp. Khi nạn nhân bị bạo lực là trẻ em, nhân viên CTXH cần phải sử

dụng các kỹ năng làm việc đối với trẻ, vì đây là giai đoạn mà các em dễ bị tổn thương, hoang mang và sợ hãi. Nhân viên CTXH trợ giúp trẻ khôi phục sự tổn thương, trấn an tinh thần và định hướng cho trẻ cách sống phù hợp chuẩn mực đạo đức. Vì đằng sau sự tổn thương, trẻ thường có tâm lý lo sợ, chán nản, muốn bỏ trốn, rơi vào các tệ nạn xã hội hoặc có những em trở nên hung dữ, có những hành vi bạo lực đối với người khác.

Thứ ba, nhân viên CTXH trực tiếp làm việc với người gây ra bạo lực gia đình (chồng, bố mẹ) để giúp họ nhận ra những hành vi sai trái của mình. Đối với đàn ông, giúp họ xóa bỏ tư tưởng và những rào cản phong kiến là đàn ông có quyền hành hạ phụ nữ, có quyền chửi mắng, phụ nữ thì phải cam chịu. Đối với bố mẹ, nhân viên CTXH định hướng cho họ có cách thức giáo dục con cái phù hợp, đúng với chuẩn mực đạo đức; giúp cho các bậc cha mẹ xóa bỏ tư tưởng dạy con “thương cho roi cho vọt”; giúp họ nhận ra ở lứa tuổi trẻ em là lứa tuổi dễ bị tổn thương, các em đang trong giai đoạn phát triển tâm sinh lý, là giai đoạn hình thành và phát triển nhân cách nên khi các em bị bạo lực hoặc chứng kiến cảnh bạo lực, nó sẽ tác động xấu đến việc hình thành nhân cách của các em sau này.

Thứ tư, nhân viên CTXH trợ giúp nạn nhân bạo lực gia đình nhận biết và phát huy tiềm năng của bản thân để tránh tình trạng bị bạo lực tiếp tục xảy

ra, đồng thời giúp các nạn nhân có cách nhìn nhận am hiểu hơn về tình trạng bạo lực gia đình, có kiến thức về Luật bình đẳng giới, Luật phòng chống bạo lực gia đình, quyền của trẻ em... Vì nhiều phụ nữ không có kiến thức về luật bình đẳng giới và nhiều trẻ chưa được tiếp cận và biết về 4 nhóm quyền của trẻ. Từ đó giúp họ phát huy nội lực của mình, khẳng định được bản thân, tích cực tham gia vào việc tuyên truyền, phòng, chống bạo lực gia đình.

5. Kết luận

Gia đình là tế bào của xã hội, là nơi nuôi dưỡng và hình thành nhân cách của con người. Gia đình rất quan trọng đối với mỗi thành viên, nhưng đối với trẻ em lại vô cùng quan trọng. Khi trẻ sinh ra, môi trường đầu tiên trẻ được tiếp xúc, được nuôi dưỡng và được giáo dục để hình thành nên nhân cách của con người chính là môi trường gia đình. Chính vì vậy, môi trường gia đình tốt hay xấu là điều quan trọng để hình thành và phát triển nhân cách của trẻ. Trẻ em không bị ảnh hưởng của bạo lực gia đình đến việc hình thành và phát triển nhân cách, ngoài trách nhiệm của gia đình và xã hội thì CTXH cũng có vai trò quan trọng trong việc phòng chống để giúp tình trạng bạo lực gia đình giảm thiểu và giúp cho nạn nhân bị bạo lực khôi phục tinh thần, xóa đi mặc cảm tự ti, lên tiếng để bảo vệ chính bản thân và ngăn chặn tình trạng bạo lực tiếp tục xảy ra./.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Bộ Tư pháp - Cơ quan phòng chống tội phạm ma túy và tội phạm của Liên hợp quốc (2012), *Tài liệu hướng dẫn trợ giúp pháp lý liên quan đến bạo lực gia đình*.
- [2]. Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Hội Liên hiệp phụ nữ Việt Nam (2013), *Thông cáo báo chí gia đình Việt Nam 2013*.
- [3]. Tổng cục Thống kê (2010), *Báo cáo quốc gia về bạo lực gia đình đối với phụ nữ ở Việt Nam*.
- [4]. Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch Quảng Bình (2012, 2013, 2014), *Báo cáo tình hình hoạt động công tác gia đình năm 2012, 2013, 2014*.

EFFECTS OF HOME VIOLENCE ON CHILDREN'S PERSONALITY FORMATION

Summary

Home violence has been seen all over the world. Vietnam is also one of the countries with complicated home violence cases in both urban and rural areas, from families with high incomes and higher education to poor, ill-educated ones. Violence victims are mainly women and children. This paper presents the current violence context and also shows how it affects children's personality formation. Thereby, it stresses the social work role in preventing and fighting home violence.

Keywords: Home violence, children affected by home violence, children's personality, home violence effects.

Ngày nhận bài: 27/9/2016; Ngày nhận lại: 18/11/2016; Ngày duyệt đăng: 28/3/2018.